

Príloha 8: Rizikové znaky pre PAS u dieťaťa vo veku 12-18 rokov / priliehajúci mentálny vek

Verbálna komunikácia

- verbálna komunikácia je použitá v obmedzenej miere, viac slúži na popis predmetov alebo špeciálnych záujmov ako na komunikáciu s druhými ľuďmi
- používanie stereotypných fráz, napr. odporované z filmov alebo veľmi nezvyčajné formulácie fráz alebo viet
- verbálna komunikácia pripomína reč staršieho dieťaťa, alebo dospelého človeka
- výpovede môžu byť sociálne nevhodné vzhľadom na sociálnu situáciu, v ktorej sa dieťa nachádza
- rozprávanie o svojich témach bez referencie na komunikačného partnera
- tempo reči je narušené (dieťa rozpráva veľmi rýchlo, trhane alebo pomaly), rovnako intonácia (monotónna, plochá alebo výrazne mechanická), niekedy dieťa rozpráva v opytovacích alebo rozkazovacích vetách
- nepochopenie významu dvojzmyselných výrokov – humor, sarkazmus a metafory, doslovné chápanie verbálnych prejavov druhých ľudí

Sociálna komunikácia a interakcia

- dlhodobé ťažkosti vo vzájomnej sociálnej interakcii – nezáujem alebo neschopnosť udržať sociálnu interakciu s druhými ľuďmi, nenadväzovanie blízkych priateľstiev
- neporozumenie konceptu sociálnych vzťahov – kamarátstva, partnerstva, manželstva
- neporozumenie sociálnej hierarchie – napr. dieťa neberie učiteľa ako autoritu, a preto pôsobí neohrabane, až drzo
- nedostatočné pochopenie spoločensky vhodného a nevhodného správania
- ťažkosti s pochopením zámerov druhých ľudí, osoba s PAS nedokáže identifikovať, či ide o dobrý zámer druhému človeku, alebo nie, preto býva často obeťou šikany alebo zneužitia
- môže sa vyskytovať sociálna naivita
- sociálna izolácia a zjavná preferencia samoty
- nedokáže dodržať spoločensky vhodné sociálne pravidlá (napr. pri návšteve, nepozdraví sa pri príchode, odchode)
- vyhýbavé správanie na bežné požiadavky (vrátane dennej domácej a školskej rutiny, dokonca aj aktivít, ktoré má dieťa rado)
- zle integrovaný očný kontakt pri rozhovore s druhými ľuďmi (pri rozhovore sa môže prehnane pozeráť do očí), používa zle integrované komunikačné gestá, má znížený repertoár výrazov tváre a komunikačných gest

Imaginácia predstavivosť

- v histórii je zaznamenaná znížená predstieraná hra a kreativita, chýba predstavivosť a kreativita aj v bežných aktivitách

Nezvyčajné alebo vysoko špecifické záujmy a aktivity

(patria sem aktivity a záujmy, ktoré nie sú typické pre vek dieťaťa a jeho sociokultúrny kontext)

- vysokošpecifické záujmy s hlbokým vhl'adom do problematiky – napr. záujem o čísla, číselné operácie, počítačové hry, astrológia, zdravotnícke témy
- záujem o systémy, ktoré fungujú na vysokej pravdepodobnosti správneho výsledku – rôzne matematické operácie, počítačové hry, znalosti ako fungujú niektoré IT systémy
- tvorba zoznamov – zoznamy môžu byť v písanej alebo vo verbálnej forme (iba o nich hovorí)
- lipnutie na dodržiavaní presných pravidiel, dochádza k emočnému rozladeniu pri ich porušení (pravidlá cestnej premávky)
- úzkostné dodržiavanie presných rituálov alebo rutín, ktoré môžu negatívne ovplyvňovať každodenné aktivity mladého človeka alebo jeho rodiny
- stereotypné pohyby prstov, rúk, alebo celého tela, točenie sa, hojdanie sa
- hyper alebo hyposenzitivita na zmyslové podnety

Ďalšie ťažkosti, ktoré sa môžu vyskytnúť u dieťaťa/mladého človeka

- sociálny a emocionálny vývoj nekorešponduje s chronologickým vekom, je zvyčajne na nižšej úrovni
- neschopnosť prispôbiť sa zmenám v školskom systéme pri prechode na druhý stupeň ZŠ, prípadne na SS – dieťa / mladý človek odmieta navštevovanie vyučovania, môže sa mu výrazne zhoršiť prospech
- neschopnosť porozumieť svojim emóciám až alexitýmia
- nízka emocionálna inteligencia – neschopnosť porozumieť emóciám druhých ľudí na základe ich verbálnej a neverbálnej komunikácie
- neschopnosť prijať zodpovednosť za svoje konanie a správanie v každodenných sebaobslužných činnostiach, vo finančnej oblasti, v sociokultúrnych otázkach vzhľadom k úrovni mentálneho veku
- časté pridružené ochorenia mentálneho zdravia – najmä úzkosti, depresie, poruchy príjmu potravy, obsedantno-kompulzívna porucha

Prezentácia správania u dievčat sa môže výrazne líšiť od chlapcov, a to najmä

- ich nezvyčajné správanie je menej nápadné, majú vyvinuté povrchové sociálne zručnosti – používajú tzv. “maskovací fenomén” – zakrývajú tak svoje deficity, aby sa neodlišovali od ostatných dievčat (odpozerajú typické sociálne správanie u iných dievčat a následne sa aj ony tak správajú napriek tomu, že im toto správanie nie je vlastné)
- prejavuje sa u nich sociálna naivita vo vzťahoch, a pretože nerozumejú sociálnym situáciám, môžu sa stať obeťami zneužitia, často sú obeťami šikany v školách
- majú vyššiu mieru úzkosti a depresie, objavujú sa poruchy príjmu potravy a iné poruchy mentálneho zdravia
- špecifické záujmy majú podobnú kvalitu ako u neurotypických dievčat – zaujímajú sa o jednu tému, napr. o techniky make-up, ale ich skúmaním, nakupovaním materiálov a rozborom trávia väčšinu voľného času, alebo sa zaujímajú o seriály bežné pre neurotypickú mládež, avšak seriály pozerajú opakovane a vedia repliky z nich naspamäť
- ich rituály a rutiny majú “sociálne” prijateľnejšiu povahu – napr. majú vždy rovnako uložené veci na stole, podľa presného systému majú uložené knihy, oblečenie